

СТАНОВИЩЕ

от доц. д.ф.н. Петя Николова Бъркалова,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

за материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
‘доцент’

на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

по област на висше образование 2.1. Филология
професионално направление *Български език – Приложна лингвистика*

В конкурса за доцент, обявен в Държавен вестник, бр. 22 от 16.03. 2021 г. за нуждите на Факултета по славянски филологии, като единствен кандидат участва Венера Георгиева Матеева-Байчева.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № РД 38-240 от 17.05.2021 г. на Ректора на Софийския университет "Св. Климент Охридски" (СУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в СУ по област на висше образование 2.1. Филология, професионално направление *Български език – Приложна лингвистика*, обявен за нуждите на Факултета по славянски филологии.

За участие в обявения конкурс е подала документи единствената кандидатка д-р Венера Георгиева Матеева-Байчева от Факултета по славянски филологии.

Представеният от Венера Матеева-Байчева комплект материали на електронен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на СУ и включва 18 вида документи по реда на процедурата – дипломи, удостоверения и свидетелства, справки, учебни програми на курсове в рамките на различни учебни планове, проектни документи, научни публикации и др.. Биографичните данни на кандидатката, нейният преподавателски, проектен, научен и професионален опит са изцяло във връзка с обявения конкурс.

2. Обща характеристика на дейността на кандидата

Натрупаният опит в преподаването на български език за чужденци е безспорно доказан както в полето на работата със студенти и подготовката на лекционни курсове, така и в полето на проектната работа и изследователските търсения и създаването на качествена научна продукция. Общият хорариум от учебната натовареност на кандидатката през последните 6 години е 2988 часа, т.е. средно 498 ч. за академична година.

3. Оценка на научния капацитет на кандидата

Хабилитационният труд на Венера Матеева-Байчева е представен като публикувана вече монография със заглавие *Езикови аспекти на споделянето на чуждата култура (Съвременна методика и процедури в обучението по български език като чужд)*. Ерове, София, 2021, 190 с.

В центъра на проучването са езиковите аспекти на овладяването на българския език от чужденци. Макар че заглавието акцентира върху културологични параметри (върху езика и културата като инструмент за културна идентификация на българското),

книгата е структурирана по-скоро като лингвистично методическо проучване в две основни части: теоретичен преглед през призмата на приложната лингвистика (първа и втора глава) и авторско изследване в пълен цикъл от емпирични наблюдения до анализи и изводи, посветено на овладяването на българския език като чужд (трета и четвърта глава), като фокусът е върху усвояването на имената и глаголната група в българския език от чуждестранни студенти.

Авторката е представила разработени анкетни карти за проверка на подготовката на респондентите за всяка от наблюдаваните категории, а изводите се защитават на базата на над 250 отделни отговора. Анализират се системни, количествени и качествени параметри, изведени са типологии на грешките, дискутират се типологичните причини за пораждането им, но и когнитивни моменти в процесирването, винаги е под внимание майчиният (първият) език на обучавания. Знак за професионална опитност е базирането на формално поднесени морфологични и синтактични (словоредни) модели, което кореспондира с факта, че базовият синтаксис опира до универсалната граматика и до това, което може да се нарече „граматика в ума“. Най-силното доказателство за пълно владееене на обсъжданата материя (на нейния „гръбнак“, по думите на авторката) виждам в изведените в изложението списъци с многобройни (общо над 50) практически задачи, които представляват споделено ноу-хау за сърцевината на граматическия урок. Този трансфер на знания прави чест на всеки хуманитарист.

Петата глава поставя българския език на картата на европейското езиково семейство, обглежда нови факти и тенденции в профила на изучаващите български език, проблематизира реформирането на концепции, модели и методики в контекста на сертифицирането.

Монографията откроява способността на авторката за теоретично мислене в голям обхват и дълбочина, както и нейната отлична лингвистичната българистична подготовка. Видно е умение за систематизиране на теоретични концепции и факти в лингвистичната сфера. Проявено е и умение за проследяване на парадигми и традиции. Демонстриран е усет към детайла в практическото конструиране на граматическия урок заедно със способност за моделиране на езикови конструкции. Личи също така визионерско отношение към езиковите политики в областта на обучението по български език за чужденци у нас. Добро впечатление прави и отстояването на принадлежност към първичното звено, в което се развива потенциалът на авторката, споделянето на иновативни и вече постигнати колективни резултати с единен и разпознаваем методически почерк (заедно с Е. Хаджиева, Р. Влахова, Р. Манова).

Представен е като книга и дисертационният труд на авторката *За сложните конструкции в детската реч. Модел на онтогенезата на сложното изречение в българския език*. Ерове, София, 294 с. С разработването на темата за онтогенезата на сложни изречения в речта на деца с български език като майчин работата е една от редките монографии у нас, която представя модел на онтогенезата на сложното изречение, изведен чрез наблюдения върху хронологията и типологията на сложните изречения в ранното развитие на речта на българските деца.

Представени са три публикации в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация. От тях една е лингводидактично българистично изследване *Интерферентни грешки в употребата на глагола съм в българската реч на чужденци*. – В: Български език и литература, 62, 5, 2020; втората е методическа оценка на работата в електронна среда в условията на рестрикциите, свързани с пандемията; третата е рецензия за друг труд. Интерес заслужава

изследването на видимата устойчивост на интерферентните грешки при усвояването на българския език от чужденци. Във фокуса на изследователското внимание е употребата на формите на глагола *съм*. Без да оспорвам изводите на авторката, защото е известно от съпоставителното езикознание, че в славянското езиково семейство руски, украински, частично полски губят *съм* (и като копула) в сег. време, бих направила едно терминологично уточнение: глаголт *съм* е „многолик“ и с дефективна парадигма. Наложено в изследователската практика разграничение е *съм* да се приема за „спомогателен глагол“ на морфологично равнище (във формите от перфектния ред: *чел съм, бях чел ...*, в страдателното спрежение: *поканен съм, разбит е ...*, в конклузива: *разбил е прозореца, влязъл е ...* и пр.), а на синтактично равнище – за „копула, връзка“ в конструкциите с предикатив: *студент е, уморен е, от глина е* (копула+предикатив=съставно именно сказуемо). Така представеният модел за словоред на клитиките би добил по-прецизен вид, свързан с обхвата и на спомогателния, и на копулативния глагол *съм*.

От деветте приложени за конкурса статии, публикувани в нерепубликани списания, с авторския почерк в духа на реабилитационния труд са:

Трудности при овладяването на българската местоименна система в изучаването на български език като чужд. – В: Българска реч, 3, 2018, 58-70 – типологизирани са грешките и са предложени решения и задачи за превенция.

Усвояване на словоредата на местоименните клитики в обучението по български език като чужд. – В: Trivium – пътеки на знанието „Рада и приятели“. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. Радка Влахова. УИ „Св.Климент Охридски“, София – защитава се тезата, че решаваща е граматическата инструкция, поднесена като правило схема, като моделна структура.

Грамматични форми на сказуемото при изразяване на учтивост в обучението по български език като чужд. – В: Надмощие и приспособяване - сборник с доклади от Международната научна конференция на Факултета по славянски филологии, редактор/и: Съставители: Екатерина Търпоманова, Красимира Алексова, 2017, стр.:370-379 – изненадващо е доказано, че формулите за учтивост (като етикетни единици) се възприемат и следват по-стриктно от чужденци, отколкото от родноговорещи.

Авторска иновация със статут на откритие се съдържа в статията *Синтактични конструкции и паралели между детската реч и речта на чужденци, изучаващи български език.* – В: "Нова практическа граматика на българския език", Гутенберг, София, 2016, стр.:262-267 – направен е опит да се провери хипотезата, позната като „another language – another childhood“ (друг език, друго детство). При успоредното проследяване на етапите при усвояване на сложни изречения от деца и възрастни чужденци авторката се натъква на различия, които се отнасят до последователността на координативно и субординативно свързаните изречения: първа в онтогенезиса на детската реч (при деца от 2 до 5 г.) е субординацията, първа при възрастни е координативната структура.

4. Оценка на личния принос на кандидатката

Смятам, че приложената справка на Венера Матеева-Байчева за нейните научни приноси в областта на приложната лингвистика и лингводидактиката напълно отговоря на показания в разгледаната продукция потенциал. Покрити са минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от Закона за развитието на академичния състав в Република България.

5. Критични забележки и препоръки

На фона на добре свършената работа в реабилитационния труд се открояват някои дискуссионни положения, които отдавам на предоверяване на използваните източници. Ще спомена две от тях. 1. Тълкуването на думите *малко, толкова, няколко* като наречия в приименна позиция (стр. 70) е изведено по Куртева 2016, но тези думи и всички бройни числителни са изведени убедително като приименна препозитивна категория „квантификатори“ (количествени прилагателни) в рамките на NP още през 1984 г. от Й. Пенчев в „Строеж на българското изречение“. 2. Схемата за словоред на частицата *се* в глаголната форма, приета по инструкцията на Георгиева, Ставрева 2013 обхваща само т.нар. прости глаголни форми, защото „мястото на частицата е след глагола“ („ако изречението започва с възвратен глагол“, стр. 114) обяснява *чете се, чете се, четеше се* (V се), но не и *ще се чете* (ще се V?), *чел се е* (-л се Aux) и пр., които искат допълнително формализиране и моделиране.

Виждам предоверяване и по отношение на коректорската работа върху монографията, тъй като в библиографията липсват много заглавия, споменати в текста (напр. Чомски 1981, Бътлър-Хакута 2006, Илиева-Балтова 1991, Михневич 1985, Юхас 1970, Ходера 2006, Весели 1985), което затруднява проследяването на редица изходни концепции. Особена слабост на текста в това отношение е цитирането от непряко използвани текстове, което също води до посоченото разминаване в библиографията. В подредбата на литературата са смесени кирилица и латиница без яснота по кой азбучен ред да се движи прочитът на читателя.

Направените забележки не накърняват общото отлично впечатление от реабилитационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В работите на кандидатката има оригинални научни и приложни приноси, които са получили национално признание. Теоретичните разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на Венера Матеева-Байчева е несъмнена.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове давам своята положителна оценка и препоръчвам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Факултета по славянски филологии за избор на Венера Георгиева Матеева-Байчева на академичната длъжност 'доцент' в СУ „Св. Климент Охридски“ по професионално направление 2.1. Филология (Български език – Приложна лингвистика).

24.07. 2021 г.

Член на научното жури:.....

(Доц. д.ф.н. Петя Бъркалова)